

Çevre Politikası İçin Liberal Tarafsızlığın İfade Ettikleri*

Cary Coglianese**

I. Liberal Teori ve Çevre Politikası

Bugünlerde çevre politikası, yönetsel gücün kullanılmasında önemli bir yere sahiptir.¹ Nitekim, yönetsel gücün herhangi bir çeşidi olarak, çevre politikasının devamlı büyümesi, liberal teorinin bireyler için duyduğu kaygı dikkate alındığında, potansiyel bir gerilim ortaya çıkarmaktadır. Doğal kaynakları kimin kullanacağı söz konusu edildiğinde; çevre politikası, potansiyel olarak, bireylerin anlamlı hayatlarına yön verme yeteneklerini etkileyebilmekte ve bazı hayat biçimlerinin diğerlerinin üstünde ayrıcalıklı olması etkisine de sahip olabilmektedir. Çevresel kaygılar o kadar büyüktür ki, yönetim düzenlemesinin yeni (ve belki daha az istenen) biçimlerine dönük taleplerin, dünya çapında yalnızca art-

ması ihtimali vardır. Çevreyi korumak için ulusal ve uluslararası çabanın arttığı bir dönemde, “yönetimin çevreyi korumak için makul olarak yapabileceklerinin herhangi bir sınırı var mıdır?” sorusunu sormak için duraksamak, kolayca anlaşılabilirliği gibi liberal olarak nitelenebilecek bir tavidir.

Benzer bir tartışmada Mark Sagoff, her ne kadar sonuçta varolmadığı için ondan vazgeçmiş olsa da, liberalizm ile çevrecilik arasındaki potansiyel gerileme işaret etmiştir.² Sagoff, yönetimleri, bireylerin anlamlı hayatlarını nasıl yönlendirmeleri konusunda düzenlemeler yapmaktan alıkoyan liberal teorinin tarafsızlık ilkesi üzerinde yoğunlaştı. Sagoff, tarafsızlık ilkesinin, yalnızca “kişisel ahlâk ve vicdan konuları” şeklinde dar bir bakışla değerlendirildiğinde; liberal tarafsızlık ilkesinin, “liberalizm ile çevrecilik arasındaki ilişki konusunda bize hiçbir şey söylemeyeceğini”³ iddia etti. Çünkü, ona göre, çevre politikaları,

** Harvard Üniversitesi, S. F. Kennedy Yönetim Okulu, Öğretim Üyesi.

¹ Bu makale boyunca *çevre politikası* deyimini, çevreyi korumak, doğal kaynakları yönetmek ve çevre sağlığına yönelik tehlikeleri azaltmak için tasarlanmış yönetim düzenlemelerini ve programlarını da içine alması için geniş anlamıyla kullanıyorum. Bu terim, hava ve su kirliliğinden iş sağlığı ve güvenliğine, tehlike altındaki türlerden nüfus artışına, gıda katkı maddelerinin güvenliğinden tehlikeli atıkların atılmasına kadar değişen konuları kendisine hedef olarak seçmiş politikaları içermektedir.

² Mark Sagoff, “Can Environmentalists be Liberals? Jurisprudential Foundations of Environmentalism,” *Environmental Law* 16 (1986): 775-96; Mark Sagoff, *The Economy of the Earth* (New York: Cambridge University Press, 1988).

³ Sagoff, *The Economy of the Earth*, s. 165.

“arkadaşların seçimi, din ve hatta cinsel ilişkiler”⁴ ile ilgili bireylerin yaptıkları tercihleri etkilemez. Sagoff’a göre, çevre politikası, hayatın bu tür önemli yanlarıyla ilgili bireysel kararları doğrudan sınırlamadığı için, liberal yaklaşımın ilgi alanı dışında kalmaktadır.⁵

Her ne kadar çevre politikaları birliklikleri ya da dinle ilgili tercihleri doğrudan etkilememekte ise de; bu politikaların, bireysel hayat üzerindeki etkileri dikkate alındığında, insanlara zarar verme yönünden masun olduklarını söylemek neredeyse imkânsızdır. Çevre politikaları, anlamlı bir hayat için kendi plânlarını takip etmede bireylerin güçlerini sınırlayan yöntemlerle, hayatın önemli yönlerini etkileyebilir; bazen etkilemektedir de. Çevresel düzenlemeler, bireylerin satın aldıkları ürünleri etkilemenin yanı sıra hoşlanabilecekleri gıdaları, içeceklerin, ilâçların ve diğer malların çeşitlerini de sınırlandırabilmektedir.⁶ Çevre politikaları, özel mülkiyetin bireysel kullanımını engelle-

yebilmektedir. Bu politikalar, rekabet ederek çalışması gereken bazı endüstrilerin maliyetlerinin yükselmesine ya da bazı iktisadî etkinliklerin tamamen kapanması sebebiyle bireylerin yanlış yerlerde istihdam edilmesine etki edebilmektedir. Çevre politikaları, bireylerin günlük hayatlarını idame ettirirken kullandıkları kuralları da etkileyebilir. Örneğin, bu politikalar, bireylerin araçlarını ne zaman ve nerede süreceklerini belirleyebilir; avluda piknik yapılmasında olduğu gibi ortak etkinlikleri düzenleyebilir.⁷

Çevre politikalarının bireysel hayatları çok belirgin bir şekilde etkileyebildikleri diğer yolları tahmin etmek zor değildir. Ernest Callenbach’ın *Ekotopya*’sında sunulan kurgusal durumu düşününüz; *Ekotopya*’da, çevre duyarlılığını taşımayanlar yönetim tarafından kontrol edilmektedir; resmî Ekoloji Partisi, “kötü” çevresel uygulamalardan dolayı ceza alan insanları dışlamaktadır.⁸ Ya da Garret Hardin’in özetlediği, nüfus büyümesinin kontrol altına alınması ve çevresel zararın hem bireylerin aç kalarak ölmelerine izin verilmesi hem de insanların üremesini düzenleyen yönetimlere sahip olunması yoluyla çevresel zararın azaltılması seçeneklerini bir kez düşününüz.⁹ Son olarak, Çin’deki nüfus büyümesinin kontrol edilmesinde bir yöntem olarak kullanılan tek çocuk sahibi olunması politikasının kabul edilmesi dikkate alınabilir. Sürdürülebilirlik çerçevesinde belirlenen bu politika, açık bir şekilde kadınlar ve bu kadınların ailesi üye-

⁴ *A.g.e.*, s. 166.

⁵ *A.g.e.* Sagoff, “çevre politikasının içeriği, liberalizm için gerekli olan tarafsızlık türüne nadiren uygun olur” sonucuna ulaşmaktadır. Sagoff, ayrıca, sosyal kurumların ya da yapıların tasarımı ile sosyal politikalar ya da bu kurumlar tarafından kabul edilen sosyal programlar arasında ayırım yapar. Sagoff’a göre, “liberal siyasî teori, yalnızca, birincisi ile, diğer bir ifadeyle, sosyal düzenlemelerin temel yapılarıyla ilgilenir” (*a.g.e.*). Bu yapılar ve kurumlar “iyi anlayışları arasında tarafsız olması ve bireylere eşit davranması gereken” kurumlardır. Zımnen, liberaller, sosyal politikalarında belirli iyi anlayışlarını savunabilir. Sagoff, çevre politikasının siyasî ve sosyal yapıları oldukça az etkilediğini; sosyal politika düzeyinde işlev gördüğünü ve sonuç olarak liberal tarafsızlığa işaret etmediğini iddia ediyor şeklinde okunabilir. Diğer taraftan, sosyal yapılar ve sosyal politikalar arasındaki ayırım daha çok tehlikenin oluşmasına neden olmaktadır. Eğer bu kavramlar tarafından kabul edilen politikalar tarafsızlığı hiçbir zaman ciddi bir şekilde kabul etmezse, siyasî kurumlardaki tarafsızlık oldukça az olacak demektir. Sagoff, liberal siyasî “program, felsefeye yeteri kadar yatkın olmalıdır. Böylece onun neden ‘liberal’ olarak adlandırıldığını anlayabiliriz” (*a.g.e.*) dediği zaman; kendisi, bu ayırımdaki zayıflığı ima etmektedir. Bu makalede, siyasî teori olarak liberal tarafsızlığın, gerçekten, çevre politikasına işaret ettiğini iddia ediyorum.

⁶ Bkz. Cecelia Kye, “Environmental Law and the Consumer in the European Union,” *Journal of Environmental Law* 7 (1995): 31-54.

⁷ Hem 1970’lerdeki motorlu taşıtların kontrol plânları hem de 1990’lardaki piknik yeri düzenlemeleri ABD’de kamuoyunda tartışmalara sebep olmuştur. Örneğin bkz. James E. Krier ve Edmund Ursin, *Pollution and Policy: A Case Study on California and Federal Experience with Motor Vehicle Air Pollution, 1940-1975* (Berkeley: University of California Press, 1977): s. 213-34; Marla Cone, “Barbecue Rule Adopted to Take a Bite out of Smog,” *Los Angeles Times*, 6 October 1990.

⁸ Ernest Callenbach, *Ecotopia* (London: Pluto Press, 1978).

⁹ Örneğin bkz. Garret Hardin, “The Right to Breed,” *New York Times*, 6 May 1971.

rinde devlet görevlileri tarafından uygulanan geniş bir baskıya sebep olmuştur.¹⁰ Bu örneklerin hiçbirisinin orta vâde gelecekte gelişmiş ülkelerde gerçekleşme ihtimali olmasa da; bu örnekler, çevresel kontrollerin bireylerin hayatlarının önemli, hatta bazen çok gizli yönleriyle bütünüyle ilgisiz olmadığını ortaya koymaktadır.

Çevre politikasının bireylerin hayatları üzerindeki gerçek ve potansiyel etkileri, onun, liberal teori açısından daha yakından incelenmesini gerektirmektedir. Bu makalede, benim amacım, liberal tarafsızlık ilkesini takip eden çevre politikasının sınır(lılık)larını düşünmektir.¹¹ Tarafsızlık ilkesinin, çevre politikasına uygulanabilen bir değerlendirmesini ortaya koyuyorum; bunu yaparken şunu ileri sürüyorum: Liberal tarafsızlığa bağlılık, bireysel hayatlardaki farklılığı desteklemek için ihtiyaç duyulan çeşitli kaynakların sürdürülmesini amaçlayan bir çevre politikasını gerektirir. Böyle bir politika geniş, karışık ve bazen sıkıcı olabilir, ancak, tarafsızlık ilkesi, nihaî olarak, çevre politikasının bireylere saygı göstermesini ve kaynak kullanımının çeşitliliğinin korunmasını gerektirir. Ayrıca, tarafsızlık ilkesine bağlılık, çevresel sınırlara dikkat çeken birkaç önemli yaklaşımı, en a-

¹⁰ Çin'de uygulanan aile plânlamasına yönelik politika, cezaî yaptırımlar tarafından desteklenmemesine rağmen; yerel yetkililere dolaylı olarak tanınmış olan hareket sahası, bu görevlilere zımnen aile plânlaması kararları üzerinde baskı uygulamalarına izin vermiştir. Bkz. Judith Banister, "The One-Child Family Campaign," *China's Changing Population* (Stanford, California: Stanford University Press, 1987). Aile büyüklüğünü sınırlayan bu çeşit bir nüfus politikası, çevre politikasının cinsel ilişkilerle ilgisi yoktur şeklindeki Sagoff'un önerisini geçersiz kılmaktadır.

¹¹ Liberal ilkelerin çoğu, potansiyel olarak, çevresel sorunlarla ilgili hâle gelmektedir. Kamu ve özel alanlar ayrımı ile ilgili sorunlar, özel mülkiyet, sınırlı hükümet, korumacılık, liberalizm ile çevre politikası arasındaki bağlantının kapsamlı bir değerlendirmede yer verilebilecek konular arasındadır. Bu makale, liberal tarafsızlık tartışmasına bağlı kaldığı için, liberalizm ile çevre politikası arasındaki bağlantının yalnızca bir yönünü dikkate almaktadır.

zından, bu yaklaşımların yönetsel gücün desteğini almak durumunda olmalarından dolayı, sorun hâline getirmektedir.

II. Liberal Tarafsızlık İlkesi

Genel olarak anlaşıldığı gibi, tarafsızlık, yönetimin, bireylerin iyi hayat tasavvurlarına saygı göstermesini gerektirir. İlk liberal yazarlar, tam olarak *tarafsızlık* terimini kullanmamışlardır. Ancak, tarafsızlık fikri onların çalışmalarının bazılarında bulunabilir. Örneğin, J. Stuart Mill'in, bireylerin üstündeki toplum ve yönetimin sınırları üzerindeki aldığı tutum, genelde anlaşılan tarafsızlık ilkesi ile uyum göstermektedir. Mill'e göre birey, "bir şeyi yapmaya ya da buna katlanmaya, salt böyle yapması onun hakkında hayırlı olacaktır diye, onu daha mutlu kalacaktır diye, başkalarının fikirlerine göre böyle yapmak akıllıca veyahut da doğru olacaktır diye, haklı olarak zorlanamaz".¹² Bireylerin eylemleri diğerlerini olumsuz yönde etkilemedikçe; bu bireylerin, kendi ahlâkî tercihlerini gerçekleştirmeye ve yönetimin müdahalesinden uzak bir hayat içinde kendi amaçlarını takip etmeye hakları vardır.¹³

Bruce Ackerman¹⁴ ve Ronald Dworkin¹⁵ gibi çağdaş liberal teorisyenler, tarafsızlık üzerinde daha açık bir şekilde durmuşlardır. Dworkin, "siyasî kararların –mümkün olduğu kadar herhangi bir iyi hayat ya da neyin hayata değer kattığı tasavvurlarından bağım-

¹² John Stuart Mill, *On Liberty*, ed. Gertrude Himmelfarb (London: Penguin, 1974), s. 68. Mill'den yapılan birebir alıntuların bir kısmının tercümesinde şu yayından yararlanılmıştır: J. Stuart Mill, *Özgürlük Üstüne*, çev. Alime Ertaç (İstanbul: Belge Yayınları, 2000).

¹³ *A.g.e.*, s. 71.

¹⁴ Bruce A. Ackerman, *Social Justice in the Liberal State* (New Haven: Yale University Press, 1980).

¹⁵ Ronald Dworkin, "Liberalism," *A Matter of Principle* (Cambridge: Harvard University Press, 1985) (hereafter Dworkin, "Liberalism"); Ronald Dworkin, "What Liberalism isn't," *New York Review of Books*, 20 January 1983.

sız olması gerektiğini¹⁶ iddia etmiştir. Liberal tarafsızlığın temelinde, bireylerin, hayatlarında nasıl bir anlam bulacakları konusundaki tercihlerine müdahale edilmemesi düşüncesi yatmaktadır. Bireyin iyi hayat hayalinin bütünüyle mükemmel olması gerekmez. Bu hayal, sadece yaşamak için en iyi yolun ne olduğu ya da hayata neyin anlam kattığı ile ilgili bir düşünceden ibarettir.¹⁷

Liberal tarafsızlık, yönetsel politikaların tamamen değerden uzak oldukları anlamına gelmemektedir. Bu anlamda tarafsızlık mümkün de değildir. Diğer taraftan, liberal yönetimler, liberal değerlere, gerçekten sıkı sıkıya bağlıdır. Yönetim genel olarak iyi hayat hakkındaki bireysel tercihlerin desteklenmesinden ya da engellenmesinden kaçınmalı ise, o hâlde, tarafsızlık ne anlama gelmektedir?¹⁸ Tarafsızlık, liberalizmin bireye gösterdiği derin ilgiden kaynaklanmaktadır. Bu ilke, liberalizmin, bütün bireyleri eşit gören ve onlara değer veren özelliğini yansıtmaktadır. Yönetim, bir kimse için iyi hayat anlayışına ayrıcalık tanımak için eylemde bulunduğu zaman, diğer bireylerin nasıl yaşayacakları konusundaki anlayışlarına eşit muamele edilmesini reddetmiş olmaktadır.¹⁹ Bu hâliyle yönetim, herkese eşit muamele etmenin aksine, bazı bireylere, diğerlerinin aleyhine olarak, ayrıcalık tanımış olmaktadır.

¹⁶ Dworkin, "Liberalism," s. 191.

¹⁷ *A.g.e.*

¹⁸ Don Herzog, liberal tarafsızlığı anlamının alternatif bir yöntemi üzerinde durmaktadır: "Devlet, dikkatlerini aşırı siyasi değerlendirmelerin merkezi olmaktan uzaklaştırmalıdır. Liberal devlet, din hakkında, cinsiyet, para, mutluluk hakkında, televizyonun uzun süredir devam eden zararları hakkında sessizdir. ...[Bu sezgisizlik], en iyi, bütün sosyal farklılaşmayı saran seçici unutkanlık olarak anlaşılır." Don Herzog, *Happy Slaves* (Chicago: University of Chicago Press, 1989): 172. Bu görüşe göre, yönetsel kapasite içinde eylemde bulunurken, devlet yetkilileri, diyelim ki kiliseye giden, ebeveyn, çevreci ve benzeri konularda sahip oldukları belirli rollerini "unutmalı"dır. Yönetimin kararları yalnızca "bağlamsal olarak tanımlandığında uygun olan düşünceler"¹⁹ (*a.g.e.*, s. 166) dayalı olmalıdır.

¹⁹ Örneğin bkz. Dworkin, "Liberalism," s. 191.

Bu noktada şöyle bir soru gündeme gelmektedir: Liberal tarafsızlığa göre, yönetim, sadece eylemlerinde başvurduğu gerekçelendirmeler de mi tarafsız olmalıdır? Yoksa, yönetimin giriştiği eylemlerin etkilerinin de aynı şekilde tarafsız olması gerekir mi? Hem gerekçelendirmenin hem de etkinin tarafsızlığı, liberal teorisyenlerin yazılarından destek almaktadır.²⁰ Her ikisi de önemlidir; çünkü, taraflı olan (nötr olmayan) yönetim politikaları açık bir şekilde bireysel hayatları etkiler; hatta, (taraflı etkilerin yokluğunda bile) taraflı gerekçelendirmelere dayalı eylemler, bireylerin değerlerini azaltabilir.

Gerekçelendirmenin tarafsızlığıyla ilgili ileri sürülen iddialardan ikisi, liberal teorisyenlerin daha fazla dikkatini çekmiştir; çünkü, hemen her düzenleme, herhangi bir kimsenin iyi hayat tasavvuru üzerinde bazı taraflı etkilere sahip olacaktır. Örneğin, müessir fiile getirilen yönetim yasaklamaları, başka insanlarla kavga ederek hayatlarının anlamlı olduğunu düşünen insanlar üzerinde taraflı bir etkiye sahiptir. Müessir eylemin cezaî olarak yasaklanması –böyle bir yasaklama, kavga etmeyi içermeyen bir iyi hayat tasavvurunu ayrıcalıklı hâlde getirmesine rağmen liberal tarafsızlık ilkesinin temelini sarsmaz. Bu yasaklamalar, başka insanlara yönelik zararı engellemek için gerekli görülerek gerekçelendirilmektedir; bu gerekçelendirme hem tarafsız hem de güçlü bir gerekçelendirmedir.

Liberaller, genel olarak, yönetimin bireylerin hayatlarına müdahale etmesi için tarafsız kalmasında en az iki gerekçeye başvurmaktadırlar. Yönetimle ilgili düzenlenmede tarafsız olmayla ilgili en çok bilinen gerekçelendirme, Mill'in yanlış bir izlenim bıraktıracak şekilde "oldukça basit bir ilke"²¹ olarak

²⁰ Bzk. Jeremy Waldron, "Legislation and Moral Neutrality," in *Liberal Neutrality*, ed. Robert E. Goodin and Andrew Reeve (New York: Routledge, 1989): 61, 66-68.

²¹ Mill'in ifadelerinde "bu ilke, insanları birey ya da toplu olarak, aralarından herhangi birisinin hareket serbestliğine

nitelendirdiği, zararın önlenmesi ilkesidir. Bu şekilde nitelendirilmiş zarar ilkesi, bazı bireylerin, başka bireylerin aleyhine olacak şekilde haksız bir kazanım elde etmelerini engellemek için, devletin müdahale etmesini gerektirmektedir. Buna göre bireyler, başkalarını değil de, yalnızca kendilerini etkileyecek şekilde eylemde bulunurlar ise; yönetimin de bireylerin işlerine karışmak için bir gerekçesi kalmayacaktır.²²

Tabii ki Mill'e göre, gerçek hayattaki olaylara zarar ilkesinin uygulanması hiçbir zaman iddia ettiği kadar basit değildir; ama, ilkenin genel anlamı açıktır: Yönetim, vatandaşlarını zarardan korumak için yetkilendirilmiştir. Ayrıca, yönetim, aynı şekilde, vatandaşlarını zarara uğrama ihtimalinden koruma yönünde de eylemde bulunabilmektedir. Mill'in belirtmiş olduğu gibi, "yönetimin tartışılmayan görevlerinden birisi, işlenmeden önce suça karşı önlem almaktır. ...Kazalara karşı vatandaşları uyararak, kamu otoritelerinin temel bir görevidir."²³

Zarar ilkesinin dışında, yönetimin tarafsız olmasıyla ilgili olarak liberallerin dikkate aldıkları başka bir gerekçelendirme de, bireylerle, kendi iyi hayat anlayışlarını sağlamaya izin verecek belirli mal ve kaynakların sağlanmasına duyulan ihtiyaçtır. Bazı yönleriyle tarafsız olmanın bu ikinci gerekçesi, zarar ilkesinin de içinde yer aldığı kategoriden biraz daha geniş bir kategoridir. Bireyler, iyi hayat anlayışlarını gerçekleştirme isteklerinde za-

rardan korunmaya ihtiyaç duyarlar. Zarar ilkesi, vatandaşların kendi hayat hedeflerini gerçekleştirirken ihtiyaç duydukları bir kaynağı –yani, zarardan uzak olmayı- sağlama konusunda yönetime müdahale etme yetkisi vermektedir. Öte yandan, zararın yokluğu, insanların ihtiyaç duydukları tek kaynak değildir. İnsanlar, aynı zamanda, havaya, gıdaya, barınmaya, eğitime ve daha bir çok kaynağa ihtiyaç duymaktadır. Liberaller, eğer gerekiyorsa, genel kaynakların sağlanması konusunda yönetimin eylemde bulunmasına izin vermektedir; öyle ki, bu kaynaklar, iyi hayat vizyonları dikkate alınmaksızın, bireylerin ihtiyaç duyduğu kaynaklardır.²⁴

Sonuç olarak, liberallere göre, zarardan korunma da dahil, bütün bireyler için genel kaynakların sağlanması amacıyla, bireylerin hayatına yönetimin müdahalesi mümkündür. Yönetimin müdahalesi için tarafsız bir gerekçelendirme gerekli ancak, tek başına yeterli olmayan bir şarttır.²⁵ Yönetim zararı önlemek için eylemde bulunacaktır; ancak, bu, yönetimin, en az zararı bile önlemede istenmeyen eylem içine girmesinin gerekçesi olarak anlaşılmalıdır. Ayrıca, yönetim düzenlemesinin, zararın önlenmesi için zorunlu olması gerekmektedir; yönetim, bir taraftan zararı önlemeye çalışırken, diğer taraftan da bu önemlerin zararlarla orantılı olmasına çalışmalıdır. Aksinin olması durumunda, yönetimin eyleminden dolayı bireylere verilen zarar, yönetimin engellemeye çalıştığı zararı aşabilir.

Yönetim müdahalesinin potansiyel zararları arasında, müdahalenin taraflı etkileri yer

müdahalelerine izin veren biricik gayenin 'öz varlığını koruma' olduğudur. Uygur bir topluluğun herhangi bir üyesi üzerinde, onun arzusuna rağmen kuvvetin haklı olarak kullanılabilmesi tek amacın, başkalarına gelecek olan zararını önlemek olduğudur". Mill, *On Liberty*, s. 68.

²² Mill'in ileri sürdüğü gibi, "herhangi bir bireyin davranışında topluma karşı sorumlu olabileceği kısım, o hareketin başkalarını ilgilendiren kısmıdır. Yalnız kendisini ilgilendiren kısmında, onun bağımsızlığı, hak olarak mutlak. Kendisi üzerinde, bizzat kendi vücudu ve beyni üzerinde, birey, başına buyruktur". (*a.g.e.*, s. 68-69).

²³ *A.g.e.*, s. 165-66.

²⁴ Rawls'ın temel mallar (*primary goods*) tartışması, bu tür bir gerekçelendirmenin ilginç bir örneğidir. John Rawls, *A Theory of Justice* (Cambridge: Harvard University Press, 1971), s. 90-95.

²⁵ Mill'in iddia ettiği gibi, "o hiç düşünülmemelidir. Çünkü başkalarının çıkarlarına zarar verme ihtimalinin tek başına toplumun müdahalesini haklı gösterebileceğini, bundan dolayı böyle bir müdahaleyi her zaman haklı kıldığını hiçbir zaman düşünmemek gerekir". Mill, *On Liberty*, s. 163.

almaktadır. Yönetimin eylemi ya da düzenlemesi tarafsız temeller üzerinde gerçekleştirilebildiği zaman bile, bu eylem ya da düzenlemenin etkileri, liberal perspektiften bakıldığında ahlâkî olarak uygun değildir. Örneğin, bir cinsel faaliyet kanunu, genel hastalıklar (diyelim ki AIDS'in yayılmasının) engellenmesinin bir yöntemi olarak, tarafsız olarak gerçekleştirilebilmesine rağmen; istekle yapılan davranışları (örneğin, homoseksüel ilişkileri) cezalandıran böyle bir kanun, liberal perspektiften bakıldığında, cidden problemlî hâle gelecektir. Bazı bireylerin hayatlarına ayrıcalık verilmesi üzerine dayanan böyle bir politikanın etkileri, yalnızca tarafsızlık ilkesine değil, daha güçlü bir gerçekleştirilmeye ihtiyaç duyacaktır. Bütünüyle taraflı etkilerinden dolayı, gerçekleştirilmenin tarafsız olması, liberal yönetimin eylemi için gerekli olan ancak yeterli olmayan bir şarttır. Taraflı olmanın etkileri daha ciddi hâle geldikçe, gerçekleştirme daha kuvvetli olmalıdır. Örneğin, önlenmek istenen zararın daha büyük olduğu zamanki gerçekleştirilmeler daha kuvvetlidir; düzenlenecek eylemle, önlenmek istenen zarar arasındaki sebep-sonuç ilişkisi daha açıktır ya da yönetimin müdahalesinin etkinliği daha fazla inandırıcıdır.

Aşağıdaki bölümde önerdiğim gibi, hem bir zararın önlenmesinin hem de doğal kaynakların korunmasının bir aracı olarak çevre politikaları hemen her zaman bazı tarafsız temeller üzerine gerçekleştirilebilmektedir. Diğer taraftan, bu politikaların, bireylerin hayatları üzerinde taraflı etkilerinin olma ihtimali vardır. Örneğin, geniş aileyi de içeren iyi hayat anlayışı, tek çocuk politikasıyla sarsılacaktır. Çalışma hayatını ağaç keserek geçirenler, bütün ağaç kesimlerini yasaklayan bir çevre politikası tarafından oldukça ciddi bir şekilde etkileneceklerdir. Bu gibi durumlarda, çevresel düzenleme için tarafsız gerçekleştirilmeler doğal olarak yeterli olmayacaktır. Liberal teori, belirli bir çevre politikasının bireysel hayatları ciddi bir şekilde etkilediği, özellik-

le, bu politikanın bireysel hayatların en önemli yanlarına müdahale ettiği zaman; bu politikanın etkilerinin dikkate alınmasını önermektedir.

III. Tarafsızlık ve Çevre Politikasının Yapısı

Çevre politikası konusunda, tarafsız gerçekleştirilmenin gereği, çoğu kez, ya zarar ilkesi ya da bireyler için genel kaynakların sürdürülmesi kavramı altında yeterli olabilmektedir. Çevre politikasının amacı, genellikle, bireylere yönelmiş zararın önlenmesi ya da halkın bağımlı oldukları doğal ihtiyaçların zarar görmesinin önlenmesidir. Dolayısıyla, düzenlenen davranış, "sosyal" ya da yönetim düzenlemesi için uygun olan başka davranışlar kategorisi içinde yer almaktadır.²⁶

Yönetimin, bireylere, anlamlı hayatlarını gerçekleştirmek için ihtiyaç duydukları sağlıklı olma imkânını sağlamak için yardım etmesi, zararın tehlikelerine karşı korunma yollarından birisidir. Locke'a göre, doğal hukuk, "her insanın eşit ve özgür olmasını, hiç kimsenin hayatında, sağlığında, özgürlüğünde ya da sahip olduklarında başkasına zarar vermemesini" gerektirmektedir.²⁷ Mill, "kısaca, her ne zaman, bireye ya da kamuya yönelmiş, kesin bir zarar ya da kesin bir zarar tehlikesi varsa, sorunun özgürlüğün dışında, ahlâkın ya da hukukun sınırları içinde ele alınması"²⁸ kabul etmektedir. Hatta Hobbes, "kendi varlıklarını yönetme hakkını; (diğer bir ifadeyle) insanların onlar olmadan yaşayamayacağı ya da iyi yaşayamayacağı havadan, sudan, devinimden, bir yerden bir yere gitmek için yollardan ve bunlardan başka şeylerden hoşlanmasını"²⁹ sivil toplumdaki bireylerin koruyabildiklerini görmüştür.

²⁶ Karşılaştırmak için, *a.g.e.*, s. 164-65.

²⁷ John Locke, *Second Treatise of Government*, ed. C. B. Macpherson (Indianapolis: Hacken Publishing, 1980), 2. Bölüm, 7. Paragraf, s. 9.

²⁸ Mill, *On Liberty*, s. 149.

²⁹ Thomas Hobbes, *Leviathan*, ed. Michael Oakshott (New York Macmillan, 1962), s. 120.

Çevre politikalarının çoğu, çevresel zarar ihtimalini düşürerek, sağlığın korunması çabaları olarak karşımıza çıkabileceği için, *görülmüşste (prima facie)*, en azından, liberal tarafsızlık ilkesi çerçevesinde değerlendirilmektedir. Tarafsız bir yönetim, doğal olarak, temiz hava, temiz su ve güvenli gıdalar gibi sağlıklı olmanın genel koşullarını sağlamak için çalışmaktadır. Her şeyden önce, sağlığın bir bölümü olmaz ise, bir kimse iyi hayatının anlamını elde etmek ya da iyi hayat hayalini tatmin etmek için çok az şey yapabilir. Liberal bir yönetim, bireylerin iyi hayat anlayışları üzerinde, zorunlu olarak taraflı olan, kirlilik ve diğer çevresel tehlikeler konusunda açık bir şekilde taraflı olabilir. Yönetim, bireyle yalnızca kendi iyi hayat hayallerini takip etmeleri için duydukları kaynakları sağlamaktadır.

Çevre politikaları zararı engellemek için uğraşan politikalar olarak karşımıza çıkabilir; ama bu, gerçekte, her zararın, her zaman, çok önemli bir zarar olduğu ya da zararın tehlikelerinin bilindiği anlamına gelmemektedir. Bazı durumlarda, bilimsel belirsizlik, düzenlenen ürün ile bireylere verilen zarar arasındaki ilişkiyi spekülatif (tahmine dayalı) ve ilgisiz hâle getirmektedir. Örneğin, tehlike altındaki türlerin korunmasının düzenlenmesi, genellikle, yalnızca en zayıf neden-sonuç bağlantıları yoluyla, insanlara verilen zararın engellenmesi olarak görülmektedir. Hatta bir türün yok edilmesi, bazen iddia edildiği gibi, bir ekosistemin dengesini altüst edebilmekte ve sonuçta, eğer yeteri kadar tür yok oldu ise, insanlığın ekolojik yapısını bozmaktadır.³⁰ Böyle bir neden-sonuç zincirinin tasarlanması, en iyi ihtimalde bile, belirsiz gözükmektedir. Türlerin yok olmasının bir ekosistemi altüst edebileceği açık olmasına rağmen, bunun in-

san sağlığına ve (özellikle gelişmiş dünyada) hayat süresinde tümünden bir düşüşe ve geçmiş 350 yıldaki binlerce bitki ve hayvan türünün yok olmasına katkıda bulunması/etki etmesi oldukça zordur.³¹ Gerçekte, dünyada on milyondan fazla bitki ve hayvan türünün yok olması, insanların hayatı üzerinde oldukça ciddi küresel bir etkiye sahip olabilir; ne var ki, böyle bir durumda, kaybolan her bir türün bu etkinin ortaya çıkmasındaki katkısı/etkisi, genellikle bilinemez ya da önemsizdir.

Çevre politikalarının diğer türleri, benzer bir şekilde, sağlığa yönelik tehlikelere ve genişletilmiş neden-sonuç zincirlerine dayandırılmaktadır. Belirli kimyasallar, kısa bir süre içerisinde, aşırı dozda verildikleri zaman laboratuvar hayvanlarında kansere neden olabilir; ama sadece tahminler, daha geniş bir zaman diliminde, aynı kimyasalların düşük dozlarının insanlar üzerindeki etkileri hakkında bir fikir verebilir. Kanser ile kimyasallarla kirlenmiş çevre arasındaki kesin ilişki, bir bilimsel araştırma konusu olmaya devam etmektedir.³² Doğal ve biyolojik sistemlerin, değişen şartlara karşı, dayanıksız olup olmadığı ya da değişen şartlara uyum sağlayıp sağlayamadığı, çoğu kez, tam olarak açık olmadığı için, -küresel ısınmadan elektromanyetik alanlara kadar- birçok çevresel kaygıda belirsizlik, hâkimiyetini sürdürmektedir.³³

Çevresel zararlar üzerindeki belirsizliğin düzeyi, bazı durumlarda, zarar ilkesinin, yal-

³⁰ Bu etkiye işaret eden, en belagatlı ifadelerden birisi, Edward O. Wilson, *The Diversity of Life* (Cambridge: Harvard University Press, 1992), s. 346-48 arasında bulunabilir.

³¹ ABD'deki tehlike altındaki ve nesli tükenmiş türler üzerinde tarihsel bir bakış açısı için bkz. Steven L. Yaffee, *Prohibitive Policy: Implementing the Federal Endangered Species Act* (Cambridge: MIT Press, 1982), s. 19-31.

³² Ulaşılabilir ve özet açıklamalar için bkz. Malcolm Gladwell, "Measuring Chemicals' Dangers: Too Much Guesswork?" *Washington Post*, 26 March 1990, s. A3; Bruce N. Ames ve Lois Swirsky Gold, "Environmental Pollution and Cancer: Some Misconceptions," in Kenneth Foster, David E. Berstein ve Peter W. Huber, *Phantom Risk: Scientific Inference and the Law* (Cambridge: MIT Press, 1993).

³³ Genel olarak bkz. Michael Schwarz and Michael Thompson, *Divided We Stand: Redefining Politics, Technology, and Social Choice* (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1990).

nızca en alt düzeyde ya da çok zayıf bir şekilde tatmin edici olduğunu göstermektedir. Hakikaten, eğer bazı yerlerde, bazen, bazı kimselerin üzerinde, bazı ters etkilerin olduğu durumlarda, yönetimin yapması gereken her şey zarar ilkesine dayanarak resmî olarak haklılaştırırsa; zarar ilkesi, bir ilke olmaktan çıkabilir. Belirsizliğine rağmen, bireylere verilen zararın yaklaşık düzeyi siyasî konuşmalardan tahmin edilebilir. Karmaşık, zayıf neden-sonuç ilişkilerini takip ederek (itiraz edilebilir olan) şöyle bir iddiada bulunmak mümkündür: Eğer farklı ırkî ve etnik gruplar bütünlüştürülür ya da siyasî eleştirilerin medya yoluyla basılmasına veya yayılmasına izin verilirse, bireylere yönelik zarar riski yükselecektir.³⁴ Yine de liberaller, zarar hakkındaki doyurucu olmayan iddiaları, çevresel olmayan bağlamlar için yetersiz bulurlar; çünkü zararın engellenmesi (ya da tarafsız başka bir gerekçelendirme), yönetim düzenlemesi için tek başına yeterli bir şart değildir. Liberallerin asıl ilgi alanı, bireyleri ve bireylerin kendi hayat seçimlerini takip etme özgürlüklerini korumakla ilgilidir. Bazı tarafsız gerekçelendirmeler, nihai olarak zayıf gerekçelendirmeler olabilir ve dolayısıyla bireysel hayatlar üzerinde önemli ölçüde taraflı etkilere sahip olan yönetsel eylemler için tatmin edici bir gerekçe olarak kabul edilemez.³⁵

Liberal ilkeler, özellikle, sadece belli belirsiz tehlikelerin görülebildiği durumlarda, yönetimin bireylerin hayatlarına müdahalesine ihtiyatlı olmayı önerir. Mill'in gözlemlediği gibi:

³⁴ Böyle örnekler, maalesef, hipotetik değildir. Örneğin, kamu düzeni ve güvenliğine dayandırılan iddialar, ayrımcı politikaları teşvik etti. Buna benzer iddialar, Amerikan Yüksek Mahkemesi'nin meşhur olmayan kararlarından ikisinde başarısız bir şekilde reddedilmiştir. Bkz. *Plessy v. Ferguson*, 163 U.S. 537 (1896) ve *Korematsu v. United Nations*, 323 U.S. 214 (1944).

³⁵ Taraflı etkilerin olduğu durumlarda, kabul edildiği üzere tarafsız gerekçelendirmelerin zayıflığı ve yetersizliği, gerçek temel gerekçelendirme hakkındaki bir şüpheyi yanıtlanabilir. Taraflı etkiler sınırlandırıcı olursa ve özellikle karar vericiler onlar hakkında ilgisiz gözükmüşse, gerçekte, temel saikin tarafsız olmadığını düşünmeye hakkımız olabilir.

“Devletin önleme görevi, özgürlüğün zararına olarak, kötüye kullanılmaya, cezalandırma görevinden daha çok uygundur; çünkü bir insanın meşru davranış özgürlüğünün hemen hiçbir kısmı yoktur ki, şu ya da bu türden bir suçu işleme kolaylıklarını artırıyor şeklinde gösterilmesi, hem de dürüstlükte gösterilmesi, mümkün olmasın.”³⁶

Yapılan düzenleme için yönetimin gerçek gibi gözükken tarafsız gerekçesi, sadece zararla ilgili zayıf ve tahmine dayanan iddialara dayanmaktadır. Liberal tavır, düzenlemeyi tekrar gözden geçirmeyi, özellikle, taraflı herhangi bir etkinin genişliğini kontrol etmeyi gerektirmektedir. Zararla ilgili zayıf bir neden-sonuç ilişkisi zinciri, -bireylerin otomobil almak için kabul edilebilir standartları karşılamak zorunda olduğu gibi- bireyleri dikkate alınmaya değmeyecek kadar az etkileyen düzenlemeler için yeterli olabilir. Diğer taraftan, aynı zayıf neden-sonuç ilişkisi, bireyleri otomobil sürmekten alıkoymak için muhtemelen yeterli olmayacaktır.

Çevre politikasıyla ilgili düzenlemenin etkileri, hemen her zaman tarafsız olmama potansiyeline sahiptir. Çevre politikası, halkın hayatını devam ettirmek için bağımlı olduğu kaynakların kullanılmasıyla ilişkilidir. Bireyler, hava, su, toprak gibi doğal kaynaklara, iyi hayat hayallerini gerçekleştirmelerine yardımcı olması için ihtiyaç duyarlar. Yönetimin doğal kaynaklarla ilgili kararları, liberal tarafsızlığa saygı duymak için uğraştığı bireysel kendini gerçekleştirme ve özerkliğin elde edilmesini bazıları için kolaylaştırabilirken, bazıları için daha da zorlaştırabilmektedir. Belirli çevre kanunları ve politikalarının etkileri, bazı bireylerin iyi hayat hayallerini, diğerlerininkinin aleyhine kollayabilmektedir. Örneğin, hava kirliliği düzenlemesi, fabrika çalışanlarını astuma karşı koruyabilmek-

³⁶ Mill, *On Liberty*, s. 165.

tedir. Tehlike altındaki türler kanunu, ormancılıkla uğraşanlarla kuş seyredenler arasında bir seçimi gerektirebilir.

Çevre politikasının potansiyel etkileri, liberal yönetimin, farklı bireylerin yarışan kaynak ihtiyaçlarını mümkün olan en yüksek seviyede tatmin edebilmesi için, çevre politikalarının etkilerini yönetmeye çalışmasını zorunlu kılmaktadır. Çünkü, hemen hemen hangi tür çevre politikası olursa olsun, tarafsız temellerde gerekçelendirilebilmektedir. Oldukça az ya da oldukça önemsiz taraflı etkiye sahip bu politikalar, genellikle, liberal tarafsızlık ile en uyumlu olanlar olacaktır. Tarafsızlık ilkesi, bizleri, yönetim düzenlemesinin, yapısı gereği belli çevresel tehlikelerden daha fazla zararlı olabileceğini kabule götürmektedir.³⁷ Joel Feinberg'in iddia ettiği gibi, liberal teori, bir politikanın basit bir şekilde zarar ilkesi ile uyumlu olmasından daha fazlasını zorunlu kılmaktadır.

Hızlı çalışan yasama organı, havayı ya da suyu kirleten ağır bir suçu işleyeni bir yıldan

³⁷ *Zararlı* ile, bireysel hayatlar üzerine etkilere gönderme yapıyorum. Bu anlamda *zararlı*, gerçekten tehlikeyi arttıranı düşürmeyi amaçlayan belirli çevre politikalarında, yapılan bazı tartışmalarda olduğu gibi, etkin olmayan ya da verimsiz politikadan ayırt edilebilir. Karşılaştırma için bkz. Cass Sunstein, *After the Rights Revolution: Reconceiving the Regulatory State* (Cambridge: Harvard University Press, 1990), s.106. Zararlı, sırf organizasyonlar olarak büyük anonim şirket organizasyonları üzerinde etkilere sahip politikalarından da ayırt edilebilir. Karşılaştırma için bkz. Mill, *On Liberty* s.164-65. (Bireysel özgürlüğün korunmasını serbest ticaret politikasından ayırmaktadır.) Bir çevre politikasının verimsiz ya da örgütsel etkilerinden kaynaklanacak zararları, bu politikanın, bireysel hayatlar üzerindeki görülebilir etkilerin genişliği olarak alıyorum. Örneğin, kerestecilik faaliyetleri üzerindeki tümenden bir yasaklama, kereste şirketlerinin çalışanları olan birçok bireyin üzerinde oldukça önemli etkilere sahip olacaktır. Yalnız böyle bir yasaklamanın bireysel hayatlar üzerinde (iş kaybı ve değişen hayat biçimi yönünden) sahip olduğu etkiler de unutulmamalıdır. Son olarak belirtmek gerekir ki, yasak, biçimsel olarak, yalnızca kereste şirketleri ve onların çalışanlarını kapsamaktadır; ama etkisi, sadece çalışanlarla sınırlı kalmayacaktır.

az olmamak üzere hapis ve on bin ABD doları para cezasına çarptırılmış birisi olarak ilân edebilir. Bu cezaî düzenleme, zarar ilkesinin en düşük düzeydeki gereğini karşılamaktadır; yasaklayıcı bir düzenlemenin bir gerekçesi olarak zararın engellenmesinde duyulan ihtiyaca işaret etmektedir. Âcilen ele alınması gereken bir sorunla ciddi bir şekilde ilgilenen gerçek bir yasama organı bakış açısından bakıldığında bu düzenleme, tamamen sıradan bir düzenlemedir ve bu kadar konuşmak için hemen hemen hiçbir fikri değeri yoktur. Açıkçası, böyle bir düzenleme, bütün gazları atmosfere ya da kimyasalları suya veren sınaî etkinliklerin âcilen kapanmasını zorlayarak veya benzinle çalışan bütün araçları yasaklayarak kamusal yatırımların ciddi bir şekilde yanlış tahsisine sebep olacağı için; yan etkiler şeklinde başka türlü zararlara sebep olan dar görüşlü ve genel önlemlerle bir zararlar setiyle savaşmak, zarar ilkesinin ruhunda yoktur.³⁸

Zarar ilkesi, tarafsız politikalar için gerekli olan zemini sağlamaktadır; yönetimin eylemiyle engellenen zararların dikkate alınmasını zorunlu kılmaktadır.³⁹

Çevre politikasıyla birlikte bazı kaynakların korunması, diğerlerinin yok olmasına neden olabilir. Birtakım tehlikelerin azalması, gerçekten diğerlerini artırabilir. Belirli kay-

³⁸ Joel Feinberg, *The Moral Limits of the Criminal Law: Harm to Others*, vol. 1 (New York, Oxford University Press, 1984), s. 227.

³⁹ Liberalizm, hem yönetim tarafından verilen zararları hem de yönetim tarafından engellenen zararları dikkate almayı talep eder, şeklindeki Feinberg'in bakış açısı, bugün bile bazen yeteri kadar ilgi görmemektedir. Örneğin Julia Meaton ve David Morrice, yakın bir zamanda şu sonuca varmışlardır: "Özel otomobil kullanımının toptan âcilen yasaklanması, gerekçelendirilebilir"; bunun için, böyle bir yasaklamadan kaynaklanabilecek ve bireysel hayatlara verilebilecek zararları dikkate almaya gerek yoktur. Julia Meaton ve David Morrice, "The Ethics and Politics of Private Automobile Use," *Environmental Ethics* 18 (1996): 39-54.

nakların ya da tehlikelerin değeri, bireyden bireye, onların iyi hayat hayallerine bağlı olarak değişmektedir. Bazı insanlar macera ve tehlikeyi sevmekte, bazıları da bunlardan nefret etmektedir. Bir kerestecinin hayat biçimi, ağaçların kesilmesini yasaklayan bir politika tarafından yok edilir. Öte yandan, uzun gezinti yapmayı seven birisinin hayatındaki anlam, eğer ormanlık alan kesilirse, tamamen bitecektir. Tarafsız kalmak için yönetim, kerestecinin ya da uzun gezinti yapmayı sevenin iyi hayat hayalinden hangisinin daha iyi olduğuna karar vermeyecektir. Yönetim, böylece, hem keresteci hem de uzun gezinti yapmayı seven için mümkün olan en geniş ölçüde kaynağı hazır hâle getirecektir. Bu anlamda, çok yönlü kullanma (*multiple-use*)'ya dayalı bir yönetim anlayışı, liberal olarak tarafsız bir çevre politikası yaklaşımı gibi gözükmektedir.⁴⁰

Bireylerin iyi hayat hayallerinin gerçekleşmesi için gerekli olan, çeşitli "mallar"ın ya da kaynakların korunmasının yolları olarak çevre politikasının gerekçelendirilmesi, bizleri, pratikte, doğal kaynakların farklı stoklarının sürdürülmesi ihtiyacına götürmektedir. Diğer kullanımların tümünden dışlanmasına yol açan bazı kaynak kullanımlarının korunması, tarafsızlık ile çelişebilir. Çünkü bazı bireysel hayat tercihleri, diğerlerinin aleyhine ayrıcalıklı hâle getirilmiş olabilir. Çevre politikasının tarafsızlık yanı, yönetimin, çevrelerin ve kaynakların bütün farklılığını sürdürerek, bütün bireylere saygıyla muamele etmesi (anlamına gelmekte)dir.⁴¹ Bu, zorunlu ola-

rak, çevresel düzenlemenin her parçasının çok yönlü kullanım prensiplerine bağlı kalacağı anlamına gelmez. Yine de, bir bütün olarak dikkate alındığında, çevre politikasının, kaynakların bireyler tarafından farklı şekillerde kullanılmasını kolaylaştırması gerekir.

IV. Tarafsızlık ve Çevre Politikasının Sınır(lılık)ları

Farklı kaynak kullanımını içeren bir çevre politikası, tarafsızlığın gerektirdiği gibi, bireylerin ve onların hayat tercihlerini korur. Tabii ki pratikte, böylesine uygun bir zemini neyin sağlayacağını belirlemek güç olabilir. Hiçbir çevre politikası, herkesin toplam kaynak ihtiyaçlarını tamamen garanti edemez. Hava, su, ormanlar ve ekilebilir topraklar sınırlı kaynaklardır. Otomobil kullanmak isteyen insanların temiz havanın bir kısmını kullanması, astımlılar için daha az temiz hava bırakacaktır. Ormanların bir kısmının uzun yürüyüş ve kamp yapanlara ayrılması, kerestecilik yapanlara daha az orman kalmasına sebep olacaktır. Kaynakların kıt olmasından dolayı, çatışan kullanımlar kaçınılmazdır ve hiçbir yönetimin, her bireyin isteklerinin karşılandığı bir düzeyi garanti etmesi beklemez.

Ne var ki, tarafsızlık ilkesine bağlı kalmak demek, hiç elde edilemeyecek bir şeyi talep etmek demek değildir. Yönetimlerin, liberal tarafsızlığın yaptığı gibi, bireylerin kullan-

leri karşıtlıkları uzlaştırmayı kabul edecek bir sonuçta olduğu gibi. Bkz. Rawls, *A Theory of Justice*. Bu çerçevede tarafsızlığı anlayan liberaller, örneğin, keresteci ile uzun mesafe yürüyüşünü seven arasındaki kaynak karşıtlığında yönetimin hem keresteci hem de uzun mesafe yürüyüşünü seven arasında uzlaşmayı elde edebilecek bir politikayı kabul etmesini bekleyeceklerdir. Böyle bir sürecin sonucu (özellikle bilgisizliğin bir maskesi olarak yapıldığında) bütün işlere izin vermek için yeterli kaynak farklılığının korunmasının mümkün olması olabilir. Metinde savduğum gibi sonuç, aynı zamanda, Dworkin'in ifade ettiği anlamda tarafsızlığın dışında ortaya çıkmaktadır.

⁴⁰ Örneğin ABD yasasında tanımlandığı gibi, *çok yönlü kullanım*, "Amerikalıların ihtiyaçlarını en iyi şekilde karşılayacak bir bileşimde" ve "çeşitli kaynakların uyumlu ve tutarlı yönetimi" şeklinde kaynakların kullanılması anlamına gelmektedir. *Multiple-Use Sustained-Yield Act of 1960*, U. S. Code, vol. 16, bölüm 531 (1996).

⁴¹ Tarafsız bir çevre politikasının neyi gerektirdiği konusundaki fikrim, Rawlsiyen terimler için düşünülebilir; bazı özgün durumlarda ya da bazı ortak fikirleri araştırmada bireylerin, kaynak kullanımlarında önceden tahmin ettik-

ması için kaynak ve çevrelerin bir karışımını sağlamasını ve bunu sağlarken de yerel koşullar altında yapabileceğinin en iyisini yapmasını beklemek, oldukça mantıklıdır. Çevre politikası, bireylerin kendi iyi hayat anlayışlarını takip etmelerine izin verebilecek olan kaynakların olabildiğince farklılığını garanti ettiği zaman, bireylere saygı gösterir. Ayrıca, böyle durumlarda bireyler tarafından talep edilen kaynaklar, diğerlerinin kullanması için feda edilebilir; fedakârlık yapması beklenenlerin zararını ödemek için çalışan alternatif tedbirler takip edilebilir.⁴² Bu çerçevede mutlak adalet, nihaî olarak ulaşılamaz bir hedef gibi gözükmektedir; ancak, yine de, oldukça adaletli bir çevre politikası paketi hayata geçirilebilir.⁴³

Tarafsızlığa bağlılık, liberal yönetimlerin, çevre politikasının gelişiminde zihinde en önemli unsur olarak insanları önde tutmasını garanti eder. Tarafsızlığa dikkatini verme, liberal yönetimin, çevre politikasına yönelik bazı yaklaşımların diğer yönetimlere göre, bireysel hayat tercihlerindeki farklılığın daha fazla destekçisi olduğunu görmesini daha da kolaylaştırır. Tarafsızlık üzerindeki bir vurgu, genellikle çevresel düzenlemenin en küçük parçalarına nüfuz etmez; ama, böyle bir vurgu, bireysel hayatların üstündeki çevre politikalarının etkilerini düzeltmek için kanunî düzenleme yapmayla ilgili alternatiflerin araştırmasını hızlandırmaya yardımcı olabilir. Tarafsızlık, liberal bir çevre politikasının dış sınır(luluk)larına işaret etme işlevi görür.

Bu bölümde, çevre politikalarında liberal tarafsızlığa bağlılığın belli birtakım yansımalarını tartışıyorum. Bu makalenin başında işaret edildiği gibi, Mark Sagoff'un iddiasının

aksine,⁴⁴ şunu iddia ediyorum: Liberaller hiçbir zaman çevreci olamaz veya en azından bazı çevrecilik türleri içinde yer alamaz. Çevresel kaygılarla ilgili üç önemli yaklaşım, bu makalede işaret edilen tarafsızlık-temelli çevre politikası anlayışı ile uyuşmamaktadır. Liberal tarafsızlığa bağlılık, çevresel düzenlemenin bir gerekçelendirmesi olarak derin ekoloji felsefesinden uzaklaşmaya sebep olur; tehlike altındaki türlerin kendiliğinden değerine dayanan bir çevre düzenlemesinin gerekçelendirilmesinde, bizleri dikkatli olmaya zorlar ve yakın gelecekteki çevresel yıkımdan kaçınmak için geniş ve zora dayalı yönetsel otoritenin kullanılması iddialarına şüphe ile bakar.

A. Derin Ekolojinin Kanunlaştırılması

Derin ekolojinin dünya görüşü, en azından, bir yönetim düzenlemesine temel oluşturduğu zaman, liberal tarafsızlık ile gerilim içinde olan ilk yaklaşımdır. Derin ekoloji kavramı, 1973 yılında, Oslo Üniversitesi'nin ilk felsefe profesörü Arne Naess tarafından icat edilmiştir. Derin ekoloji, çevreciliğin hedeflerinde alternatif bir vizyona işaret etmeye başlamıştır; "çevre sorunlarına sınırlı, sığ yaklaşımların ötesine geçilmesini savunmakta ve kapsamlı dinî ve felsefî dünya görüşünü bir araya getirmek için çaba göstermektedir".⁴⁵ Naess, derin ekolojinin temel prensiplerini belirlemiştir; bunlar arasında şunlar da vardır: İnsanın dışındaki hayatın kendinden değerini (*inherent value*) kabul etmek; çevre üzerinde yıkıcı etkileri sona erdirmek için bugünkü "ideolojik yapılar"ımızı değiştirmek.⁴⁶ Bu çerçevede derin ekoloji, çevresel sorunların, büyük ölçüde batılı liberal düşünceden

⁴² Karşılaştırma için bkz. Ronald Dworkin, "Why Liberals Should Believe in Equality," *New York Review of Books*, 3 February 1993, s. 32-34.

⁴³ Karşılaştırmam için bkz. *a.g.e.*, s. 35.

⁴⁴ 2-5. notlar ile devam eden bölüme bakınız.

⁴⁵ Bill Devall ve George Sessions, *Deep Ecology: Living as if Nature Mattered* (Salt Lake City, Utah: G. M. Smith, 1985), s. 65.

⁴⁶ Arne Naess, "A Defence of the Deep Ecology Movement," *Environmental Ethics* 6 (1984): 265.

kaynaklandığını iddia eden diğer yaklaşımlarla aynı düşünceyi dile getirmektedir.⁴⁷

Derin ekoloji hareketi bugünlerde, her ne kadar hepsi birbiri ile bağlantılı olmasa da, oldukça geniş bir bakış açısını içinde barındırmaktadır. Bununla birlikte, derin ekolojideki en önemli temanın, doğa hakkındaki insan-merkezli düşüncenin yerine doğa hakkında metafizik düşüncenin ve iyi hayatla ilgili ekolojik olarak güçlü bir hayalin yerleştirilmesi olduğu gözükmektedir.⁴⁸ Diğerleri gibi, derin ekolojistler de hayatın çok karmaşıklaşmasına, tüketim ve nüfusun çok fazla artmaya başladığına inanmaktadır. Derin ekoloji hareketi yeni ortaya çıkmış ve sosyal değişim için kapsamlı bir program getirememiş olsa da; derin ekolojistler tarafından öngörülen ekolojik olarak uygun toplum tipi, boyun eğmenin, sıkı kontrolün ve hatta baskı altında tutmanın hâkim olduğu bir toplum biçimi olarak kendini göstermektedir.⁴⁹

⁴⁷ Örneğin bkz. Lynn White, Jr., "The Historical Roots of Our Ecologic Crisis," *Science* 155 (1967): 1203; Matthew Cahn, *Environmental Deceptions: The Tension Between Liberalism and Environmental Policymaking in the United States* (Albany: State University of New York Press, 1995). Karşıt bir görüş için bkz. Yi-Fu Tuan, "Our Treatment of the Environment in Ideal and Actuality," *American Scientist* 58 (1970): 244.

⁴⁸ Örneğin Andrew Dodson, "ne muhafazakârlar ne de çevreciler, iyi hayatın bizim bugün yöneldiğimiz hayattan çok farklı olduğuna inanırlar. Ancak, siyasi (örneğin derin) ekolojistler daha kesin bir şekilde buna inanırlar. ...Ekolojizm, sadece, diğer siyasi ideolojilere sıkı sıkıya bağlı bir şekilde anlaşılmalıdır. – Ekolojizm, başlı başına bir siyasi ideolojidir" diye yazmıştır. Andrew Dodson, *Green Political Thought* (London: Unwin Hyman, 1990), s. 3.

⁴⁹ Dodson'a göre, "yeşil siyaset bireyselliğe ya da dehalara çok az önem vermiştir..." (*a.g.e.*, s. 10). Theodore Rozak, benzer bir noktaya işaret etmiştir: "Savurgan tüketimle ilgilenmesinde çevresel hareketin stratejisi, genellikle, baskı altında tutma olmuştur. Fanatik ekolojistler, çoğu kez, doktriner hoşgörüsüzlükle birlikte insanî zayıflığımızda ciddi bir şekilde kusur arar olmuşlardır. Çevre politikası yoluyla kendini beğenmiş münzevi hayatı, fark edilmeyi istemeyen eski geleneksel bireysel erdeme sahip tüketecilik ile kişisel olgunluk arasındaki bağlantıyı dikkate almama çabası vardır." Theodore Rozak, "The Neon Telephone," *Michigan Quarterly Review* 30 (1991): 295, 300.

Bir yönetim, derin ekolojinin iyi hayat hayaline göre hareket ederse, kendisini liberal tarafsızlıkla uzlaşmaz bulacaktır. Derin ekolojistler, motosiklet tutkunları ile kuş seyredenler arasında tarafsız olmayı öneremez. Derin ekoloji toplumdaki herkesin hayat biçiminin doğayla uyumlu olması için değiştirilmesini öğütler. Bununla birlikte, Dworkin'in önerdiği gibi liberal tarafsızlık, çevre politikasının "gerçekten fedakârlık yapmaya değer hayatın ne olduğu konusunda daha üstün bir anlayışa sahip" daha basit, daha doğal hayatı kollayan inancına dayalı olarak gerçekleştirilmesine izin vermez.⁵⁰

Liberal çevre politikası, şüphesiz, derin ekolojistlerin ve diğerlerinin daha basit ve daha doğal hayat biçimlerini tercih etmelerini kabul eder. Hatta, bireylerin doğal iyi hayat hayallerini gerçekleştirmek için ihtiyaç duyabilecekleri yabancı tabiat alanları gibi kaynakların korunması için imkân bile sağlar. Bununla birlikte, çevre politikasını gerekçelendirilmede derin ekolojistlerin iyi hayat hayallerinin seçilmesi, gerekçelendirmenin tarafsız olacağı ilkesini zedeleyecektir. Derin ekolojiye dayalı politikalar ve kanunlar, potansiyel olarak, oldukça önemli taraflı etkiler yaratabilir, alternatif iyi hayat biçimlerine sahip bireylerin kaynaklara ulaşmasını sınırlandırabilir.

B. Türlerin Kendiliğinden Değeri Olduğu Düşüncesine Dayalı Düzenleme Yapılması

Liberal tarafsızlık ilkesiyle ikinci gerilim, bireylerle bitki ve hayvan türleri arasındaki karışıklardan ortaya çıkar. Tehlike altındaki türlerin korunması, daha önce de işaret edildiği gibi, tartışmaya açık bir şekilde, insanlara yönelik zararların engellenmesi temelini-

⁵⁰ Dworkin, "Liberalism," s. 202.

de gerekçelendirilebilir. Tehlike altındaki türlerin korunması için başka bir gerekçe de bitki ve hayvanların kendiliğinden değeri olduğu düşüncesi üzerine oturtulmaktadır.⁵¹ Akademisyenler, bu kendiliğinden değer, hayata hayran kalma, biyotik topluluklardaki farklılıklara duyulan ihtiyaç ya da belki bitki ve hayvanların sahip olduğu estetik sezginin bilinmesi (gibi) çeşitli temellerde tartışılmasına oldukça fazla ilgi göstermişlerdir. Oysa türlerin *ne kadar* değeri hak ettiği için ya da türlerin korunmasını amaçlayan yönetim düzenlemelerinin gerekçelendirilmesinde türlerin kendiliğinden değerindeki farklılığın ne olduğunun belirlenmesine daha az ilgi gösterilmiştir. Türler kendiliğinden değere sahip olsa da, bir kimse, pekâlâ, bu değer, bireysel insan hayatlarına yönetimin müdahale etmesi için yeterli bir temel oluşturup oluşturamayacağını merak edebilir.

Bazı iyi hayat anlayışlarına dayanmadığı sürece, türlerin sahip oldukları kendiliğinden değerinin yönetim düzenlemesi için gerekçelendirilmesi, zorunlu olarak, tarafsızlığın gereklilikleri ile çatışacağı anlamına gelmez. Liberaller bazen doğru ile iyi arasında bir ayırma başvururlar.⁵² Bir politika taraflı etkilere sahip olabilir; ama bu politika, neyin iyi olduğuyla ilgili her hangi bir fikirden farklı olarak, neyin doğru olduğu fikrine dayandırılırsa, tarafsız olabilir.⁵³ Doğru ile iyi arasında bir ayırma gidilmesi açık bir şekilde ortaya konulabilirse, liberal tarafsızlık, hatta, hayvanların korunması amacıyla olduğu zaman bile, neyin doğru olduğu düşüncesine

dayalı insan eylemlerinin yönetim tarafından düzenlenmesini engellemeye gerek duymaz. Örneğin H. L. A. Hart, hayvanlara zulmün cezaî olarak yasaklanmasının ahlâkî erdemle ya da iyi hayat temellerinde gerekçelendirilmesine gerek olmadığını, ancak, verilen acının engellenmesi -ya da diğer bir ifadeyle, diğer sezgi sahibi varlıklara doğru bir şekilde muamele edilmesi- temelinde gerekçelendirilebileceğini iddia etmiştir.⁵⁴

Tehlike altındaki türlerin kendiliğinden değerinin korunması, zorunlu olarak, doğru-dan doğruya hayvanlara yönelen zulmün yasaklanmasının sebeplerinden kaynaklanmaz. Her şeyden önce tehlike altındaki türlerin çoğu, acıyı hissetmeyen bitkilerdir. Ayrıca, tehlike altındaki türlerin kendiliğinden değeri hakkındaki iddialar, bir bütün olarak türler düzeyini amaçlamaktadır ve sırf türler olarak türler, acıyı hissetmezler. Sezgili yaratıklara doğru bir şekilde muamele etmek için başvuru gerekçelendirme, sonuç olarak, tehlike altındaki türlerin korunması için genel bir gerekçelendirme olarak kullanılamaz. İyi bir hayalden daha çok, doğru bir hayalden kaynaklanan türlerin kendiliğinden değerinin korunması sonucuna varmadan önce, başka sebeplere ihtiyaç vardır.

Türlerin kendiliğinden değeri olduğunun varsayılması, tehlike altındaki türlerin korunmasında yönetim düzenlemesi için tarafsız bir gerekçelendirme imkânı verebilirse de; bu değerli oluş, hâlâ, insan varlığının hayatlarında oldukça önemli müdahalelere gerekçe oluşturmak için yeterli olmayabilir. Liberalizm temelde bitki ve hayvan türleri ile değil, tek tek insanların hayatlarıyla ilgilenir. Liberal tarafsızlık, yönetimlerin insanların hayatları üzerinde sahip olabildikleri sınırlandırıcı etkilerin fark edilmesi ve kendi hayat tercihleri-

⁵¹ Örneğin, Nryan Norton, ed., *The Preservation of Species* (Princeton: Princeton University Press, 1986)'daki seçme denemelere bakılabilir.

⁵² Bkz. Rawls, *A Theory of Justice*, s. 446-52; John Rawls, *Political Liberalism* (New York: Columbia University Press, 1993), s. 173-211.

⁵³ Tabii ki, en önemli sorun, bir kimsenin neyin doğru olduğuyla ilgili kararını nasıl vereceğidir; öyle ki, bu karar, bir kimsenin iyi olduğunu düşündüğü bir şeyden farklı bir şey dayanır.

⁵⁴ H. L. A. Hart, *Law, Liberty, and Morality* (Stanford: Stanford University Press, 1963), s. 34.

ni takip etmek için özgür bırakıldıkları zaman bireylere saygılı ve eşit bir şekilde muamele edilmesi inancından kaynaklanmaktadır.⁵⁵

Yönetimler, tehlike altındaki türlerin korunması için tarafsız gerekçelendirmeler sağlayabildikleri zaman bile; bu tür gerekçelendirmelerin, türlerin korunması adına yapılan bütün yönetim etkinlikleri için yeterli olacağı anlamına gelmez.⁵⁶ Tehlike altındaki türler için yönetimin sponsorluğundaki araştırma ve eğitim programları bireysel hayatlar üzerinde oldukça az etki yapabilir ve kolaylıkla liberal temellerde gerekçelendirilebilir. Tek tek insan hayatı üzerinde daha fazla sınırlandırıcı etkileri olan diğer eylemleri gerekçelendirmek daha zordur. Eğer tek seçeneğin bir bitki ya da hayvan türünün kendiliğinden değerinin korunması ile tek tek insan hayatına taraflı sert müdahalelerden kaçınılması arasında ise; liberal teori, insanların korunmasından yana tavır alır.

Zor tercihler insan ve türler arasında bir tercih şeklinde kendini gösterirse, liberal tarafsızlık ilk olarak insanın korunmasına ihtiyaç olduğuna işaret eder. Tabii ki bu, tarafsızlığa bağlılığın, tehlike altındaki türlerin ve onların hayat ortamlarını korumaya yönelik bütün ciddi çabaları, bu çabalar bireyler tarafından büyük fedakârlıkları gerektirecek olabilir, yok saymak demek değildir. Aksine, insanlar ve türler arasında böyle zor tercihlerin olduğu durumlarda, insanların, hayat biçimlerinden dolayı saygıyı ve en azından yönetimin eylemlerinin sebep olduğu fedakârlıkların telâfisi için alternatif kaynakların sağlanmasını hak ettikleri ileri sürülebilir.

⁵⁵ Liberalizmin, hükümetin baskılarından bireylerin korunması üzerine kurulduğu şeklindeki bir tartışma için bkz. Judith N. Shklar, "The Liberalism of Fear," Nancy L. Rosenblum, ed., *Liberalism and the Moral Life* (Cambridge: Harvard University Press, 1989), s. 21-38.

⁵⁶ Tehlike altındaki türlerin düzenlenmesinin, genellikle, (dolaylı olarak) zarar temelleri üzerinde gerekçelendirilebildiği dikkate alındığında; yönetimin sadece türlerin kendiliğinden değerini korumak için eylemde bulunmayı talep ettiği bir örnek hiçbir zaman gündeme gelmeyecektir. Bununla birlikte, bu bağlamdaki zarar-temelli iddianın doyurucu olmayan ve genel doğasından dolayı, liberal tarafsızlığın temelini oluşturan ilkeler daima dikkatli olmayı gerektirecektir.

C. Çevresel Felâketin Engellenmesi

Liberal tarafsızlık ilkesi ile çevre politikası arasındaki üçüncü gerilim, sert ve zor içeren tedbirler yoluyla çevresel felâketin engellenmesi önerilerden kaynaklanmaktadır. Bazılarına göre, dünyanın karşılaştığı en önemli sorun, nüfusun büyümesidir. Dünyanın nüfusu büyüdükçe, yeryüzündeki kaynaklara olan talep artacaktır. Her ne kadar tarım ve teknolojiye ilerlemeler, bazı ülkelerdeki yüksek nüfusun oldukça uzun bir süre kontrol altında tutmayı sağlamış olsa da; dünya nüfusu, dünyanın sınır(lılık)larına ulaşıyor olabilir.⁵⁷ Nüfus büyümesi, teknolojik ilerlemeleri aşabilir ve eğer biz böyle bir noktaya ulaşırsak, on milyonlarca insan açlıktan ve hastalıktan dolayı ölebilir. Dünya, sonuçta, en kötü senaryoya göre, insan türlerinin varlığını tehdit eden bir çevresel yıkımla karşılaşabilir.

Artan nüfus büyümesine rağmen, liberal bir yönetimin çevresel bir yıkımı önlemek için üreme kararların düzenlenmesinde gerekçesi olacak mıdır? Liberal teorisyenler, üremeyi ve cinselliği yönetim müdahalesinden uzak olması gereken sorunlar olarak görmektedirler.⁵⁸ Üremeyle ilgili değerler, her şeyden önce, bir çok bireyin iyi hayat anlayışını biçimlendirmektedir. Liberaller, eğer devlet, nüfus büyümesinin olmadığı durumda, evlenme imkânını sınırlar, evlilik dışı cinsel ilişkiye karşı cezaî yaptırımlar çıkarmaya başlar ya da kadınları çocuklarını aldirmaya zorlarsa, hiç şüphesiz karşı çıkarlar. Bununla birlikte, yönetimin müdahalesizliğiyle ilgili liberal fikirler belli bir çerçeveye dayanır; insan neslinin tehdit altında olduğu bir felâket çerçevesinde, üreme tercihi elbette düzenlenebilir. Liberal teori, her şeyden önce, bir intihar söz-

⁵⁷ Bu etkinin en dikkate değer analizi Donella H. Meadows, Dennis L. Meadows, Joergen Randers ve William W. Behren, *The Limits to Growth* (New York: Universe Books, 1972)'de bulunabilir.

⁵⁸ Örneğin bkz. Hart, *Law, Liberty, and Morality*.

leşmesi değildir. Hatta Mill, aileyi destekleyebilmek için “aşırı nüfuslu” ülkelerde evliliğin sınırlandırılmasının gerekçelendirilebileceğini kabul etmiştir.⁵⁹ Liberal teori için bireyleri yalnızca açlık ve hastalık belâsından kurtarmak için yönetim müdahalelerinden korumak anlamsız olabilir.

Liberallerin soyut olarak, belli şartlar altında, -üreme kararı kişisel olsa da- yönetimin bu konudaki düzenlemelerini destekleyebilecekleri kabul edilse bile; bu, liberallerin, dünyanın birtakım çevre problemleri ile nasıl ilgileneceği hakkındaki sorunları halletmez. Nüfus artışından kaynaklanan küresel kaynak sınırlılıklarıyla birlikte, ihtimalî olarak düşük ya da bilinemez olsa da, yıkıcı zararlar ortaya çıkmaktadır; ne var ki, birçok çevresel sorun aynı potansiyeli taşımaktadır. Küresel ısınma ve nükleer sızıntı gibi çeşitli sorunların, istatistikî olarak küçük ve bilinmeyen düzeylerde de olsa, yıkıcı zararlar verme ihtimalleri vardır; eğer ihtimaller gerçekleşirse, yıkıcı sonuçlar ortaya çıkabilir.

Diğer taraftan, çevresel yıkımdan korunmak için yönetimlerin almaları gereken önlemler, bireylerin iyi hayat hayallerini gerçekleştirme kabiliyetlerini engelleyerek, onların hayatları üzerinde ciddi bir tehdit oluşturabilir. Karmaşık ve birbiri ile ilişkili çevresel tehlikelerle dolu bir dünyada, sanki yönetimlerin insan hayatına koyun (sürüsü) gibi muamele etmesi gerekiyor.⁶⁰ Örneğin, William

Olphus, çevresel kıtlığın, sonuçta, liberal demokrasilerin temelini zayıflatacağını ve Hobbesyen teknokratik elit tarafından yönetilen bir yönetimi zorunlu kıldığını ileri sürmektedir.⁶¹ Sürdürülebilir bir toplum, tahmin edileceği gibi, bireylerin ekolojik olarak makul bir şekilde yaşamak (ve düşünmek) için zorlandığı, oldukça fazla kontrole ihtiyaç duyan bir toplumdur. Eğer sonuçlar çevre için yıkıcı olursa, liberal tarafsızlığın yok olma potansiyeli, aynı ölçüde, şiddetli olabilir.

Çevresel felâketlerin tehlikelerine ne zaman ve nasıl cevap verileceğine karar verilmesi iki ayrı sorunu ortaya çıkarmaktadır: Yönetim, neyin gerçek yıkıcı tehlikeye neden olduğuna cevap vermeyerek riske mi girmelidir? Yoksa yönetim, felâketin belirsiz tehlikesinin sona ermesi için bireysel hayat tercihlerine müdahale etmeyi mi seçmelidir? Her iki eylem ya da eylemsizlikte de hata yapma tehlikesi vardır ve tarafsızlık böyle bir açmaz durum için önceden belirlenmiş bir çözümü sunamaz. Belirli tehlikelere ve bu tehlikeleri saran belirsizliğin derecesine bağlı olarak tarafsızlık belki eylem ya da eylemsizliğe yönelebilecek bir politikaya, her iki durumda da hata yapmanın belirli tehlikelerini kabul ederek, izin verebilir. Nihayet, bireylerin çevresel felâketlerden ziyade yönetim tarafından kötüye kullanılmasıyla ilgili olan liberalizmin temel sorunu şudur: Yönetimsel eylem, bireyler üzerinde oldukça önemli ve eşitsiz bir şekilde rahatsızlık verecekse, daha az yönetimsel eylem lehinde olmak, liberal tarafsızlığa daha uygun olacaktır. Liberalizm, genellikle belirsizlik altında alınabilecek kararlarda yer alan düşüncelerin karışımına bir yenisini daha eklemekte; yönetim eylemlerine girişmeden önce bunun da tatmin edilmesini önermektedir. Liberaller, aksi hâlde, yönetim eylem-

⁵⁹ Mill, *On Liberty*, s. 179. Mill'in tahıl satıcıları örneği, farklı çerçevede, liberallerin, davranışın zarara neden olup olmamasına bağlı olarak, bireysel davranışlar üzerinde yönetim kontrolünün kabulünde esnek olabileceğini göstermektedir: “Tahıl satıcıları, yoksulları açlıktan öldüren kimselerdir ya da özel mülkiyet bir soyguncuktur gibi düşüncelere, salt basında yayınladıkları sürece dokunulmamalıdır; ama, bunlar bir tacirin evinin önünde toplanan galeyana gelmiş bir gruba söylev şeklinde ya da aynı kalabalık içinde bir pankart halinde dolaştırılırsa haklı olarak cezaya uğrayabilir.” (a.g.e., s. 119).

⁶⁰ Karşılaştırma için bkz. a.g.e., s. 133.

⁶¹ William Olphus, *Ecology and the Politics of Scarcity* (San Francisco: W. H. Freeman, 1977).

lerinin, görelî olarak belirsiz felâketlerin engellenmesi umuduyla bireylerin üzerindeki görelî olarak belirsiz sınırlamalar getirebileceğini ileri sürerler.

Mill'in gözlemlediği gibi, zararları engellemek için yönetimin gücü, kolay bir şekilde kötüye kullanılabilir.⁶² Ölüm peygamberleri, her zaman olacaktır ve kendi vatandaşlarına baskı uygulayan bir yönetim, genellikle, dünyanın sonu hakkındaki korkuları sömürebilir. Gelecekteki felâketleri engellemek için görünürdeki çabalar yoluyla bir yönetim, bugün, bireylere oldukça fazla zarar verebilir. Tarafsızlık ilkesinin temelini oluşturan bireye ilgi şunu gerektirmektedir: Yönetimler, bireyler üzerinde zora dayalı yönetim kontrollerini empoze etmeden önce, beklenen felâketle ilgili açık bir delile sahip olması gerekmektedir.

Yönetim tarafından yapılan sıkı denetim ve baskı taktiklerinin, sonuçta gereksiz veya hut da verimsiz olabileceğinin gösterilebileceğini hatırla tutmak oldukça önemlidir. İstenmeyen ve umulmayan felâketler, yönetimin çevresel bir felâketi engellemek için kabul ettiği birçok önlemden kaynaklanabilir. Sıkı yönetim kontrolü sisteminden kaynaklanan bazı tehlikelerden kaçınılması, bireyleri tamamen başka tehlikelere yatkın hâle getirebilir. Sürdürülebilirlik ilkesi etrafında örgütlenen sıkı bir denetim altında tutulmuş teknokratik toplum, sezgisel olarak daha uygun görülebilmeye rağmen; doğal âfetlere ya da çevresel şartlardaki değişimlere çok daha az esnek bir şekilde tepki gösterebilir. Sonuçta, gelecekte ilgili büyük belirsizlik dikkate alındığında, esneklik, bireysel özgürlüğe bağlılık, gerçekten bireysel hayat tercihlerini korumak için olduğu kadar, çevresel yıkımın engellenmesi için de en iyi yöntemi sağlayabilir.

V. Sonuç

Çevre politikasının yapısı ve esasî bireysel hayatları etkileyebilir. Anlamli hayatları gerçekleştirmek için bireyler tarafından ihtiyaç duyulan kaynaklar, çevre politikasıyla ilişkili olabilir. Çünkü böyle bir politika, gerçekten, ne tür doğal kaynakların, kimler tarafından ve nasıl kullanılabileceğini belirler. Çevre politikası bireysel hayatlar üzerinde ciddi etkiler yaratmak için korku verdiği zaman; liberal teori, böyle bir politikayı değerlendirebilmek ve yeniden şekillendirmek için bir merceğe sunar.

Liberal tarafsızlık ilkesi, yönetim kararlarının, yarışan iyi hayat anlayışları yönünden, tarafsız kalmasını gerektirir. Çevre politikalarının çoğu, başkalarına zarar verilmesinin engellenmesi isteğinde olduğu gibi, tarafsızlık temelinde gerekçelendirilebilmesine rağmen; bu, yönetimin, çevreyi koruma adına neyi isterse onu yapmak için yetkili olduğu anlamına gelmez. Zarar, çevresel düzenleme için zorunlu ancak, yeterli bir şart değildir. Çünkü, zararı önlemek için bile olsa düzenlemeler daha fazla zarara sebep olabilir ya da potansiyel olarak daha ciddi yollarla bireysel özgürlüğü sınırlandırabilir.

Bu makalede tartıştığım gibi, liberal teori, çevre politikası konusunda kat'iyen sessiz değildir. Liberal tarafsızlık, uygulamada çevre politikasının tam bir tarafsızlığı sağlamasını gerektirir. Tarafsız bir çevre politikası, bireysel hayatlardaki farklılığı destekleyebilecek oldukça geniş bir kaynaklar demetini sağlamak için, yarışan kaynak kullanımlarını uzlaştırmayı hedefler. Bu makale, ayrıca, liberal tarafsızlığa bağlı bir çevre politikası için, en azından, üç sınır(lılığ)ın var olduğunu ileri sürmüştür. Birincisi, bazı iyi hayat anlayışlarına diğerleri aleyhine üstünlük sağlayabilecek derin ekolojiye dayalı düzenleme ve sonuç olarak böyle bir düzenlemenin liberal tarafsızlıkla uzlaşmaz olmasıdır. İkincisi, tehli-

⁶² 36. not ve devam eden bölüme bakınız.

ke altındaki türlerin kendiliğinden değerinin, bireysel hayatlar üzerinde oldukça önemli taraflı etkiye sahip politikalar için yetersiz bir temel olmasıdır. Üçüncüsü, bazı çevre sorunları potansiyel olarak yıkıcı olsa da, tarafsız bir çevre politikasının, bireysel hayatlara sert yönetim müdahalelerini gerekçelendirmek için yakın gelecekteki yıkımla ilgili güçlü bir delile sahip olmayı zorunlu kılmasıdır.

Bu üç sınır(lılık), açıkça çevre politikalarına, teknolojiye, bilimsel değerlendirmedeki ve bireysel ihtiyaçlardaki değişikliklere uyabilmesi için, hâlâ, oldukça geniş bir alan bırakmaktadır. Hatta, uyum sağlama, uzlaşma

ve orta yolu bulma kabiliyeti, tarafsız bir çevre politikasının temelini (özüne) işaret eder. Çünkü liberalizm, tam olarak, bireysel hayat anlayışlarındaki farklılığa saygı duyar, hatta bu farklılığı destekler. Liberalizm, çeşitli hayat seçimlerini sürdüren doğal kaynaklardaki farklılığı koruyan bir çevre politikasını da destekler.

* "Implications of Liberal Neutrality for Environmental Policy," *Environmental Ethics*, Vol. 20, No. 1 (Spring 1998): 4159.

Çeviren: Caner Erkân

Korkular Değil Gerçekler

Michael Sanera -Jane S. Shaw

Küresel ısınma kutuplardaki buzların erimesine ve kıyılardaki kentlerin sular altında kalmasına neden olabilir mi? Aşırı nüfus artışı, insanlığı açlıkla yüz yüze bırakacak mı? Bu kitap, anaokulu ile lise çağı arasındaki çocuklarımızın bu ve benzeri sorularına cevap vermenize yardımcı oluyor. *Korkular Değil Gerçekler*, aşırı çevreci görüşlerin sorumsuz iddialarına karşı, çocuklarınıza çevre sorunları hakkında dengeli bilgiler vermeyi amaçlayan hazırlanmış ilk aile rehberidir.

Michael Sanera ve Jane Shaw teknik olmayan, sade bir dille çevre ile ilgili birçok konu hakkında gerçekleri ve mitleri açıklıyor, bu bilgileri çocuklarınıza nasıl kazandıracığınızı gösteriyor.

LiBeRtE

Kitaplığınızda Özgürlüğe Yer Açın...